

Gent, een stad ooit “onder rook van schoorstenen”: een parcours langs overgebleven fabrieksschoorstenen

De Gentse “skyline” werd in vroegere tijden niet alleen bepaald door de drie historische torens maar ook door tal van fabrieksschoorstenen. Intussen is de “rook om ons hoofd verdwenen” en is er “fijn stof” in de plaats gekomen. Nog enkele “belforten van de arbeid” getuigen van het industriële verleden van het “Manchester van het Continent” (dixit Lieven Bauwens anno 1803). Gelukkig zijn enkele sites als monument of als stadsgezicht beschermd.

1. Schoorsteen bij de thermische centrale van de Technische Laboratoria UGent (ca. 1938), nu studentenhuis De Thermanal – Sint-Pietersnieuwstraat/Hoveniersberg

De Technische Laboratoria van de Universiteit Gent (het “Technicum”) werden vanaf 1934 opgetrokken tussen de Sint-Pietersnieuwstraat en de Muinckelde. De professoren Gustave Magnel en Jean-Norbert Cloquet kozen voor het hoofdgebouw een stalen skelet met bekleding van baksteen. De thermische centrale is belangrijk om de afwerking van de destijds gedurfd betonnen bekroning met haar “kajuitramen” en een schaaldakconstructie. Bij de verbouwing tot studentenhuis in 2006 door professor Firmin Mees werd de ingekorte schoorsteen behouden.

2. Schoorsteen ex-riemenfabriek Laroche-Lechat (1ste kwart 20ste eeuw) – Edward Pynaertkaai en Fransevaart

De huidige driehoekige vorm van de site gaat terug tot een bastion van de eind 16de-eeuwse stadsversterking tussen de Keizerpoort en de Sint-Lievenspoort. Na gebruik door de bloemisterij van Edward Pynaert veranderde in 1913 de bestemming van de site drastisch en werd deze locatie in gebruik genomen door de industrieel Jules Lechat die er zijn nieuw bedrijf onderbracht. De fabrieken van Laroche-Lechat (gesticht in 1877) waren gespecialiseerd in aandrijfriemen (“cornues”) in textiel voor stoommachines maar schakelden over naar de vervaardiging van rubberen transportbanden. Vanaf 1969 kwamen de fabrieken in handen van diverse internationale groepen zoals het Nederlandse Vredestein, het Italiaanse Saiag en tenslotte Metzeler APS. De industriële productie van technische rubberen toepassingen is tot eind 2005 aangehouden. Het huidige reconversieproject “Cotton Island” respecteert het voormalige bedrijfsgebouw met zijn prominente schoorsteen.

3. Schoorsteen elektriciteitscentrale SPE (2de helft 20ste eeuw) – Ham - Dok Zuid

De eerste stedelijke elektriciteitscentrale was reeds in 1913 operationeel aan de Bomastraat. In 1926 werd aan de nabije Ham een begin gemaakt met de bouw met de bouw van een installatie met grotere capaciteit. De voortdurend aangepaste centrale (o.a. in de jaren 1950 door architect Geo Bontinck) is nog altijd in gebruik. De oorspronkelijke burelen en de oude turbinehal op de hoek Kraankindersstraat-Ham zijn bewaard. De vier oude schoorstenen sneuvelen voor de behoeften van de nieuwe SPE centrale. Er is slechts één schoorsteen heropgericht.

4. Ingekorte schoorsteen “Vynckier” – Nieuwevaart

In dit conglomeraat van voormalige “Manchesteriaanse” katoenfabrieken is een ingekorte schoorsteen met traptoren bewaard van de katoenspinnerij Pipyn uit 1928, binnen het huidige bedrijvenpark “Vynckier”. Op de achtergrond is de “mammoet”-spinnerij Gent-Zele-Tubise uit 1910 met twee traptorens te zien waarvan helaas de schoorsteen en de machinekamer zijn verdwenen.

5. Schoorsteen ex-vlas- en jutespinnerij “Filature du Rabot” – Nieuwevaart

Het enige Gentse voorbeeld van een schoorsteen met “naam” waarvan ook een “kroon” behouden bleef, een rooster dat brandende uitgestoten deeltjes moest tegenhouden. Deze unieke schoorsteen is nu bedreigd door een huisvestingsproject. Enkel het oudste deel van de fabriek (kant Frans Van Ryhovelaan) zou behouden blijven.

6. Schoorsteen UCO-FNO (ex-katoenfabriek “Filature Nouvelle Orléans”) (1899) – Maïsstraat

De stoomkatoenspinnerij, twijnderij en ververij N.V. Cottonnière Nouvelle Orléans werd opgericht in 1896 aan de noordelijke oever van het in 1863 gegraven verbindingskanaal tussen het Tolhuis en de Brugsevaart. De gelijkvloerse spinnerij en een deel van de kantoorgebouwen dateren van 1896. In 1899 werd het eerste deel van het “Manchestergebouw” opgetrokken. Al in 1905 stelde zich de noodzaak tot uitbreiding van de spinnerij. In 1908 kwam de typische bekroning met waterreservoir op de traptoren tot stand. Anno 1957 werd door fusie met het bedrijf De Waele & Röthlisberger de N.V. Filatures Nouvelle Orléans opgericht. Eind de jaren 1990 verwierf de Stad Gent het complex en bestaat een reconversieplan.

7. Schoorstenen en ovens ex-vuurvastesteinbakkerij Keller-Sugg (1865) – Groendreef (op binnenterrein)

De ovens van de enige steenbakkerij van vuurvaste producten in Gent zijn zichtbaar achteraan de binnenkoer, bereikbaar via een doortrit onder een recent appartementsgebouw op de hoek van de Abrikoosstraat. Sedert 1956 is hier de gekende handel in keramische grondstoffen Colpaert gevestigd. De “batterij” van vier gegroepeerde steenovens van het relatief zeldzame “klooster”-type zijn bekroond met vierkante schoorstenen, oorspronkelijk binnen één gebouw onder dak. In de 19de eeuw werden hier “cornues” (vuurvaste kokers voor het gesmoord schroeven van steenkool tot cokes waarbij lichtgas vrijkwam) vervaardigd voor gasfabrieken. Nadien werden vooral vuurvaste elementen voor ovens en fornuizen aangemaakt, naast “chamotte”, fijn gemalen vuurvaste steen voor keramisten.

8. Alleenstaande vierkante schoorsteen ex-vuurvaste steenbakkerij Keller-Sugg (1865) - Beukelaarstraat

De vierkante schoorsteen was destijds een onderdeel van de stoommachine-installatie die drijfkracht leverde aan de vuurvaste steenbakkerij hierboven, nu op een afzonderlijk aanpalend perceel. De schoorsteen is zichtbaar vanop de toegangsweg van de vorige site.

9. Ingekorte schoorsteen (jute?)fabriek bij de gewezen “Grote” en “Kleine Lys” (2de helft 19de eeuw) – Vlasgaardstraat

De reusachtige mechanische stoomvlas- en jutespinnerij “Société Linière La Lys” werd vanaf 1838 uitgebouwd op een eiland parallel aan de ontmantelde 16de-eeuwse stadsvesting. Ooit was dit de grootste van Vlaanderen. In 1875 werd er de toen tot dan toe grootste stoommachine ooit vervaardigd en geplaatst binnen Gent in werking gesteld: een Corlissmachine geleverd door de nabije Ateliers Vandenkerchove. In de jaren 1960 hield het bedrijf op te bestaan en is het gesloopt. Nu is hier een park aangelegd en staan er enkele appartementsgebouwen. Aan de kant van de Leie waar nu een sociale woonwijk is gebouwd, werd in 1864 een vlaspinnerij gebouwd, de “Kleine Lys”. Als “spin-off” is in dezelfde periode tussen de Vlasgaardstraat en de Drongensesteenweg nog een kleine textielabriek opgericht. Deze fabriek onderging een reconversie met behoud van de ingekorte schoorsteen.

10. Schoorsteen ex-katoenfabriek UCO-Rooigem (1905) – Kaarderijstraat

Nog vóór de Rooigemlaan werd aangelegd, kwam in 1897 langs de Drongensesteenweg de Filature de Roygem tot stand. Op die plaats stond eeuwen voordien een Kartuizerklooster. In 1905 volgden belangrijke uitbreidingswerken door de Gentse bouwfirma De Taeye en C°, waaronder een “Manchesteriaanse” spinnerij met trapwatertoren aan de Kaarderijstraat. Het bedrijf ontwikkelde zich zelfstandig tot het in 1919 venoot werd in de UCO. Voor de gebouwen is nu een reconversieplan uitgewerkt met lofts en handelsruimte met maximaal behoud van de typische bedrijfsarchitectuur.

11. Schoorsteen Elektrion oliënfabriek (2de kwart 20ste eeuw) zichtbaar via de Pieter Colpaertsteeg (Coupure Links)

Het bekende bedrijf Elektrion aan de Nieuwewandeling werd gesticht in het begin van 20ste eeuw door ingenieur De Cavel. In 1907 werd dit bedrijf pionier in milieuvriendelijke aanmaak (ionisatie) van plantaardige oliën. De eerste producten waren geurrijke zepen, gevolgd door smeeroliën. In 1924 werden nieuwe productiehallen gebouwd. Na de Tweede Wereldoorlog moest opgetoerd worden tegen grote internationale petroleummaatschappijen. Niettemin bloeit het bedrijf nog steeds en stijgt het belang van der ecologische oliën. De machinekamer en schoorsteen zijn zichtbaar in de vermelde steeg.

12. Schoorsteen maalderij “De Nieuwe Molens” (1ste helft 20ste eeuw) – Gasmeterlaan (zichtbaar vanaf Opgeëistenlaan)

De stoommaalderij “De Nieuwe Molens van Gent & Brugge” werd in 1897 gesticht. De oudste gebouwen werden opgericht voor “Meunerie Duyckers & Connors” door architect E. De Weerdt. In 1904 volgden belangrijke uitbreidingen. De gebouwen werden verhoogd en in de jaren 1930 door de Brusselse architect Thilly voorzien van een nieuwe schoorsteen. In 1958 werden ze uitgebreid met betonnen silo’s. De bedrijvigheid is nu stopgezet. Er loopt een reconversieproject.

13. Schoorsteen ex-katoenfabriek UCO-de Hemptinne (2de helft 19de eeuw) – Kolveniersgang

Jules de Hemptinne werd als telg van een gevestigde dynastie van “katoenbaronnen” erfgenaam van een katoendrukkerij aan het Rabot en liet er in 1853-1854 een “filature à étages” met daarnaast een machinekamer en een ronde schoorsteen bouwen. De vestiging en eigendommen van de familie de Hemptinne lagen na 1870 aan de basis van het ontstaan van de Rabotwijk in de aanpalende Wondelgemmeersen. Het familiebedrijf fuseerde in 1919 met een drietal andere firma's tot UCO. Hoewel nog in 1946 op gronden palend aan de oorspronkelijke gebouwen een nieuwe weverij werd opgericht, is in 1950 het bedrijf definitief stilgelegd. De belangrijkste bouwkundige resten zijn recent geïntegreerd in een complex van sociale woningen.

14. Vierkante schoorsteen (1851) en machinekamer, resterend deel van de katoenfabriek Van Acker-Vanden Broecke – Bachtenwalle

Het bedrijf, ontstaan in 1813 uit de kleine katoendrukkerij Vanden Broecke, werd in 1828 uitgebreid met een spinnerij en een weverij. De eerste stoommachine werd geplaatst in 1851. De huidige vierkante schoorsteen dateert uit die bouwcampagne. In 1982 werden alle overige bedrijfsgebouwen gesloopt en vervangen door sociale woningen.

15. Vierkante schoorsteen “Molens Goethals” (ca. 1850) – zichtbaar vanop de Zuivelbrug

Vanouds bekend als het “Huis De Lelie” staat deze maalderij al generaties lang op dezelfde plaats. Het was aanvankelijk een boekweitmolen en vanaf 1785 een rosmolen. Het bedrijf schakelde rond het midden van de 19de eeuw over op stoom. De installatie werkt nog steeds.

Het traject te voet langs het jaagpad langs de Leie vanaf de Zuivelbrug is voor deze schoorsteen en de beide volgende aanbevolen voor een optimaal bezoek. De hele zone tussen Zuivel- en Krommewalbrug heeft een waardevol vroeg-industrieel karakter.

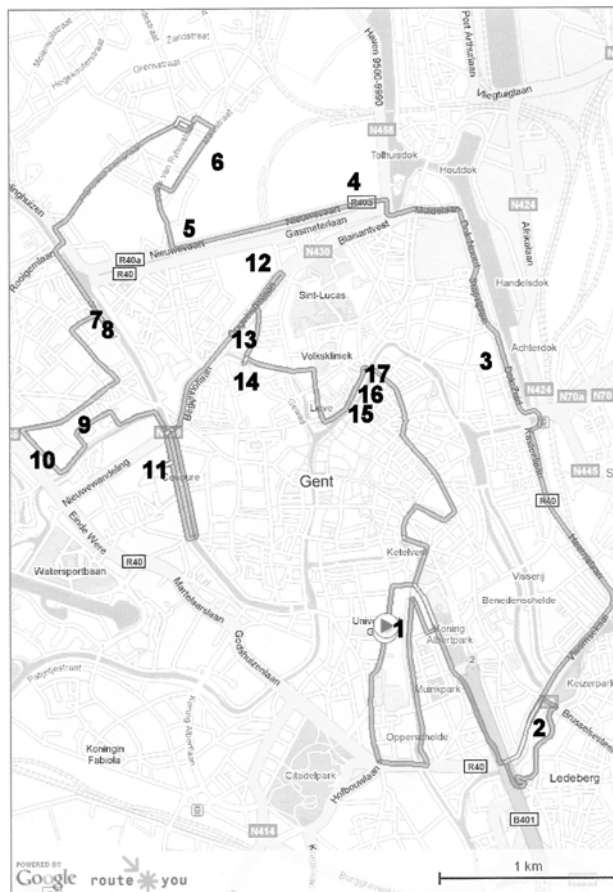
16. Twee kleine ronde schoorstenen ex-stoomrijstpellerij (ca. 1855) – Waaistraat (kant Leie)

Het huidige fabrieksgebouw met zijn typische rondboogramen werd in 1857 gebouwd als stoomrijstpellerij op de plaats van een uitgebrande suikerraffinaderij, waarnaar het waterstraatje links is genoemd. Het gebouw was achtereenvolgend een stoomkatoenspinnerij (1873) en de industriële broodbakkerij Volksbelang (1892). De beide schoorstenen op de hoeken dateren uit de oudste periode. Vandaag is hier een hotel gevestigd.

17. Vierkante schoorsteen ex-stoomhoutzagerij (2de kwart 19de eeuw) – Speldenstraat

De eerste schoorsteen voor een stoominstallatie van een Gents bedrijf buiten de textielsector werd gebouwd voor een stoomhoutzagerij, nu deels gesloopt en als parkeerloods ingericht. Het gebouw is herkenbaar aan de grote toegangspoort met arduinen omlijsting aan de Speldenstraat. Boven de 17de-18de-eeuwse gerestaureerde woningen naast het Oudburgparkje is nog een verhoogde schouw van een ambachtelijk bedrijfje zichtbaar.

Via Sint-Jacobs en Gent-Zuid (nota nemend van de fraaie “fifties” schoorsteen van de stookinstallatie van de Stadsbibliotheek), de Muinkkaai en de Overpoort, terug naar De Thermanal.

Samenstelling: Guido Deseijn
Een uitgave van Interbellum, UGent en VVIA, 2009
www.interbellum.org
www.ugent.be
www.vvia.be
www.belfortenvandearbeid.org
Tel.: 09 264 70 85
V.U UGent, Onderbergen 1, 9000 Gent

De Belforten van de Arbeid

Een initiatief van de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA)

1 mei 2009
De Universiteit Gent en Interbellum vzw presenteren

Studentenhuis “De Thermanal”
Voormalige Thermische Centrale van de Universiteit
Hoveniersberg 24 9000 Gent

- open van 10.00 tot 17.00 uur
- rondleidingen om 10.00, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur
- vrij af te leggen parcours langs overgebleven fabrieksschoorstenen